

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2010 р. (за даними судової статистики) ¹

Суди загальної юрисдикції по першій інстанції у 2010 р. розглянули (з урахуванням повернутих) 6,9 млн справ, заяв, позовних заяв, скарг, подань, клопотань (далі — справ та матеріалів) різних категорій, що на 18,5 % більше, ніж у 2009 р. Насамперед це пов'язано зі збільшенням на 718,3 тис. кількості розглянутих цивільних справ та матеріалів, із яких 607,8 тис. — спорів щодо призначення, обчислення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацевдатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та інших соціальних виплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг, речового майна, пайків або грошової компенсації (Закон від 18 лютого 2010 р. № 1691-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами», який Рішенням Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 р. № 19-рп/2010 р. визнано неконституційним. Законом від 2 грудня 2010 р. № 2748-VI «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо передачі справ, пов'язаних із соціальними виплатами» визначено підсудність таких справ). Так, суди розглянули: цивільних — 2,5 млн справ та матеріалів, що на 39,3 % більше, ніж у 2009 р.; адміністративних — 1,8 млн, що на 21,7 % більше; кримінальних — 712,7 тис., що на 3,2 % більше; про адміністративні правопорушення — 1,6 млн, що на 2,3 % більше.

У 2010 р., незважаючи на неналежне фінансування судів, завдяки вжитим судами заходам, поліпшився стан справ з оперативністю призначення та розгляду судами справ. Так, кількість адміністративних справ, розглянутих загальними місцевими та окружними адміністративними судами з порушенням строків, передбачених положеннями Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС), зменшилася на 24,2 %, їх питома

вага становить 10,4 % [17,3 %] ² від кількості справ, провадження в яких закінчено. Більше ніж утричі зменшилась кількість спорів, вирішених місцевими господарськими судами понад строк (з 112 до 34), передбачених положеннями Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК), їх частка від кількості справ, провадження в яких закінчено, становить усього 0,02 % [0,08 %]. Незважаючи на збільшення на 34,9 % кількості цивільних справ наказного, позовного, окремого провадження, розглянутих із порушенням строків, установлених Цивільним процесуальним кодексом України (далі — ЦПК), їх питома вага також дещо зменшилась і становить 10,3 % [10,8 %] від кількості тих справ, провадження в яких закінчено; із них понад строки, передбачені ст. 157 ЦПК, — 12,1 % [13,6 %]. Кількість кримінальних справ, призначених до попереднього і судового розгляду з порушенням строків, передбачених положеннями статей 241 та 256 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК), зменшилася на 19 %; їх частка становить 2,4 % [3,1 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено.

Залишилися нерозглянутими 225,8 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження (без урахування справ, провадження в яких зупинено), що на 24,9 % менше, або 11,3 % [20,4 %] від кількості справ, що перебували на розгляді в судах. У тому числі суди у строк понад три місяці не розглянули майже 64 тис. справ, що на 18,1 % менше, або 3,2 % [5,3 %]. Водночас понад один рік на розгляді судів перебувало 17 тис. цивільних справ позовного провадження, що на 11,6 % більше, але їх частка від числа тих, що перебували у провадженні, становить 0,9 % [1,1 %].

У 2010 р. також залишилися нерозглянутими 274,9 тис. адміністративних справ (без урахування тих, провадження в яких зупинено), що на 31,3 % більше, ніж у 2009 р., або 14,3 % [13,8 %] від кількості тих, що перебували у провадженні судів. Із них у строк понад два місяці суди не розглянули

¹ Дані судової статистики опрацювали заступник начальника управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України Г.І. РУДНИК та головний консультант цього управління О.О. АПАНАСЕНКО.

² Тут і далі, якщо не зазначено інше, у квадратних дужках наведено статистичні дані порівняно з 2009 р.

34,4 тис. справ, що на 33,9 % менше, а їх питома вага від кількості справ, що перебували у провадженні, зменшилася майже вдвічі та становить 1,8 % [3,4 %].

Залишилися нерозглянутими 41,8 тис. кримінальних справ (без урахування тих, провадження в яких зупинено), що на 5,5 % більше, або 16,7 % [17 %] від кількості справ, що перебували на розгляді в судах. У тому числі в строк понад шість місяців суди не розглянули 10,8 тис. справ, що на 17,8 % більше, або 4,3 % [3,9 %]; із них понад один рік у провадженні судів перебувало 4,6 тис. кримінальних справ, що на 24,4 % більше, або 1,8 % [1,6 %].

Апеляційні суди з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення у 2010 р. за апеляціями та апеляційними скаргами розглянули 837,4 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що в 1,6 раза більше порівняно з 2009 р.

Незважаючи на збільшення кількості осіб, щодо яких скасовано та змінено вироки в апеляційному порядку, скасовано та змінено рішення у цивільних справах позовного та окремого провадження, їх питома вага від кількості осіб, стосовно яких місцеві суди постановили вироки або ухвалили рішення в цивільних справах, дещо зменшилась. Так, у 2010 р. в апеляційному порядку скасовано та змінено вироки стосовно 10,8 тис. засуджених, що на 10,7 % більше, ніж у 2009 р., або 5,6 % [6 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки; рішень у цивільних справах позовного та окремого провадження — 39,7 тис., що на 45,5 % більше, або 2,8 % [3 %] від кількості рішень, ухвалених місцевими судами. Водночас збільшилась як кількість, так і частка скасованих та змінених в апеляційному порядку постанов в адміністративних справах і становила 107,7 тис., що у 1,7 раза більше, або 7,1 % [5,4 %] від кількості тих, що ухвалені місцевими судами (окружними та загальними).

У зв'язку з прийняттям Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) у листопаді минулого року розпочав свою діяльність Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Згідно з цим Законом вищі спеціалізовані суди вирішують питання про допуск справ до провадження у Верховному Суді України. Відповідно до п. 4 розд. XIII «Перехідні положення» Закону № 2453-VI військові суди ліквідовано.

Упродовж 2010 р. Вищий адміністративний суд України закінчив провадження в 58 тис. справ та матеріалів. Вищий господарський суд України —

у 31,9 тис. касаційних скарг, подань. Верховний Суд України закінчив провадження в 61,1 тис. справ та матеріалів.

Обсяг роботи судів та навантаження на суддів

Згідно з даними Державної судової адміністрації України (далі — ДСА), упродовж 2010 р. на розгляд до місцевих загальних судів надійшло 6 млн 415 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що на 18,3 % більше, ніж у 2009 р. До кожного судді місцевого загального суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця в середньому надходило на розгляд по 119,8 справи та матеріалу (у 2009 р. — 102,7; у 2008 р. — 178,9; у 2007 р. — 160; у 2006 р. — 138,2; у 2005 р. — 117,7), у тому числі цивільних — 46,3 (у 2009 р. — 36,1; у 2008 р. — 37,3; у 2007 р. — 33,4; у 2006 р. — 29,5; у 2005 р. — 32,3), про адміністративні правопорушення — 30,7 (у 2009 р. — 30,5; у 2008 р. — 126,1; у 2007 р. — 112,9; у 2006 р. — 96,1; у 2005 р. — 73,1), адміністративних — 29,7 (у 2009 р. — 23,2; у 2008 р. — 4,6), кримінальних — 12,9 (у 2009 р. — 12,8; 2008 р. — 10,7; у 2007 р. — 10,9; у 2006 р. — 10,3; у 2005 р. — 11,7).

До апеляційних загальних судів з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення (далі — апеляційні загальні суди) надійшло на розгляд 481,7 тис. справ та матеріалів по першій інстанції, апеляцій, апеляційних скарг, справ. Кожний суддя апеляційного загального суду щомісяця в середньому отримував на розгляд по 25,2 (у 2009 р. — 10,7; у 2008 р. — 9,6; у 2007 р. — 11,3; у 2006 р. — 9,7; у 2005 р. — 8,3) справи та матеріалу всіх категорій.

У 2010 р. до окружних адміністративних судів надійшло 262,1 тис. справ та матеріалів. У середньому до кожного судді окружного адміністративного суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця надходило на розгляд по 35,4 (у 2009 р. — 45,9; у 2008 р. — 78,1) справи та матеріалу. На розгляд до апеляційних адміністративних судів (з урахуванням переданих за підсудністю) надійшло 252,9 тис. апеляційних скарг, справ. Згідно з даними ДСА, кожний суддя апеляційного суду з розгляду адміністративних справ щомісяця отримував на розгляд по 71,3 (у 2009 р. — 143,2; у 2008 р. — 29,9) справи та матеріалу.

До кожного судді місцевого господарського суду минулого року, згідно з даними ДСА, щомісяця надходило на розгляд по 35,8 справи та матеріалу (у 2009 р. — 38,2; у 2008 р. — 39,5; у 2007 р. — 43,5; у 2006 р. — 40,6; у 2005 р. — 43; у 2004 р. — 40), а до кожного судді апеляційного суду з розгляду господарських справ — по 12,6 справи та матеріалу (у 2009 р. — 11,1; у 2008 р. — 8,8; у 2007 р. — 10,6; у 2006 р. — 12,5; у 2005 р. — 11,9).

На розгляд до Верховного Суду України у 2010 р. в касаційному порядку, порядку виключного провадження, в порядку провадження за винятковими обставинами та за ухвалами вищих спеціалізованих судів про допуск справи до провадження, надійшло 83,7 тис. справ та матеріалів, що на 37,8 % більше, ніж у 2009 р. Щомісяця до кожного судді Верховного Суду України в середньому надходило на розгляд по 91,7 [58] справи та матеріалу (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом).

Розгляд кримінальних справ

У 2010 р. на розгляді місцевих та апеляційних загальних судів як судів першої інстанції перебувало 771,5 тис. кримінальних справ і матеріалів, що всього на 3,2 % більше, ніж у 2009 р.; із них у 711,5 тис., або 92,2 % [92,2 %] провадження закінчено. У тому числі закінчено провадження у 198,1 тис. кримінальних справ, що на 8 % більше, або 79,3 % [78,8 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів. Обвинувальний чи виправдальний вирок суди постановили у 164,7 тис. справ, що становить 83,1% [77,9 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. Із фіксуванням судового процесу за допомогою звукозаписувальних технічних засобів розглянуто 5,3 тис. справ, що всього на 1,2 % менше порівняно з 2009 р., або 2,7 % [2,9 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено.

У провадженні судів перебувало понад 1 тис. кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, що на 6,7 % більше порівняно з 2009 р. Також на 10,2 % збільшилася кількість таких справ, розглянутих судами з постановленням вироку, і становила 411, або 76,1 % [77,4 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. На додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 2491 КПК, суди повернули 66 справ, що на 22,2 % більше, ніж у 2009 р., або 12,2 % [11,2 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено; провадження закрито в 17 справах, що на 32 % менше. Суди визнали винними у вчиненні злочинів у складі організованих груп та злочинних організацій понад 1,2 тис. осіб, або 81,2 % [80,6 %] від кількості засуджених за вироками, що набрали і не набрали законної сили; виправдано трьох осіб.

Кількість кримінальних справ про злочини, вчинені неповнолітніми чи за їх участю, що перебували на розгляді судів, збільшилася на 10,9 % порівняно з 2009 р. і становила 12,2 тис. Вироки постановлено у 8,5 тис. справ, що також більше на 27,1 %, або 83,9 % [75,9 %] від розглянутих; водночас кількість справ, у яких провадження закрито, зменшилася на 28,6 % і становила 1,2 тис.

У 2010 р. дещо поліпшився стан справ з оперативністю призначення до розгляду місцевими та

апеляційними загальними судами кримінальних справ. Так, кількість справ, що були призначені з порушенням процесуальних строків, передбачених статтями 241, 256 КПК, порівняно з 2009 р. зменшилася на 19 % і становила 4,7 тис., а їх питома вага від тих, провадження в яких закінчено, — 2,4 % [3,1 %]. Найчастіше порушували строки призначення справ до попереднього та судового розгляду суди областей: Житомирської — 10,8 % [9,1 %], Рівненської — 10,5 % [9,2 %], Харківської — 5,7 % [7,5 %], Львівської — 4,9 % [4,6 %], Сумської — 4,7 % [3,7 %]. Водночас завдяки зусиллям голів судів і суддів відсутні порушення процесуальних строків під час призначення справ у судах м. Севастополя та Івано-Франківської області. Також відмічено поліпшення стану справ з оперативністю призначення до розгляду справ у судах м. Києва — 2,3 % [7 %], областей: Одеської — 3,5 % [9,9 %], Закарпатської — 1,3 % [2,6 %], а також АР Крим — 2,1 % [4,2 %].

Залишилися нерозглянутими 41,8 тис. кримінальних справ (без урахування справ, провадження в яких зупинено), що на 5,5 % більше, або 16,7 % [17 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів. У тому числі в строк понад шість місяців суди не розглянули 10,8 тис. справ, що на 17,8 % більше, або 4,3 % [3,9 %]; із них понад один рік у провадженні судів перебувало 4,6 тис. кримінальних справ, що на 24,4 % більше, або 1,8 % [1,6 %]. Найбільша питома вага таких справ у судах м. Севастополя — 15,4 %, або 465 справ [15,2 %], а також областей: Харківської — 4 %, або 772 [3,3 %], Одеської — 3,9 %, або 555 [3,1 %], Львівської — 2,9 %, або 252 [2,9 %], Закарпатської — 2,9 %, або 141 [2,1 %], тоді як у судах Чернігівської області ні в минулому, ні у 2009 р. не було жодної кримінальної справи, не розглянутої в строк понад один рік.

Суди на початок поточного року по першій інстанції не розглянули 3,4 тис. справ, що на 8,7 % більше, ніж у 2009 р., за якими особи трималися під вартою і рахувалися за судами понад шість місяців. Зокрема, кількість таких справ збільшилась у судах областей: Закарпатської — з 23 до 64, або в 2,8 раза, Чернівецької — з 17 до 31, або на 82,4 %, Вінницької — з 47 до 79, або на 68,1 %, Полтавської — з 46 до 71, або на 54,3 %, а також м. Києва — з 194 до 304, або на 56,7 %. Але питома вага зазначених справ у 2010 р. в середньому по Україні залишилася на рівні попереднього року і становить 1,4 % [1,4 %] від кількості справ, що перебували у провадженні судів.

Упродовж 2010 р. суди відклали розгляд 138,7 тис. кримінальних справ, або 55,5 % [60,3 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. До тривалого перебування справ на розгляді судів в основному призводить неявка в судові засідання учасників процесу. Зокрема, станом на 1 січня 2011 р. через неявку підсудних, свідків, за-

хисників, прокурорів та інших учасників процесу було відкладено розгляд 15,2 тис. [13,4 тис.] справ, що на 13,8 % більше, ніж на 1 січня 2010 р., або 61,7 % [58,8 %] від загальної кількості справ, розгляд яких відкладено. Із них через неявку свідків чи потерпілих — 7,3 тис., або 29,5 % [29,1 %] від загальної кількості справ, розгляд яких відкладено; підсудного — 4,9 тис. справ, або 20 % [18,8 %]; захисника — 1,9 тис. справ, або 7,6 % [6,6 %]; прокурора — 539 справ, або 2,2 % [1,8 %]. Суди приймали рішення про привід свідка чи потерпілого під час розгляду 39,7 тис. справ, що як і в попередньому році; із них органи внутрішніх справ не виконали постанови судів про привід осіб у 13,9 тис. справ, або 35 % [37 %] від прийнятих; про привід підсудного — у 25,3 тис. справ, із них не виконано постанови судів про привід підсудного у 8 тис. справ, або 31,7 % [34,4 %]. Суди змінили підсудному запобіжний захід на взяття під варту в 3,8 тис. кримінальних справ, що на 1,7 % більше порівняно з 2009 р.

Водночас кількість справ, у яких відкладено розгляд через нездійснення доставки підсудного до суду, який тримається під вартою, зменшилася на 12,3 % і становила 1,5 тис. справ, або 5,9 % [7,3 %] від числа всіх справ, розгляд яких було відкладено. Зокрема, з цієї причини в судах м. Севастополя та Київської області відкладено майже кожен п'яту справу, в судах Кіровоградської області — майже кожен дев'яту.

У зв'язку зі зривом судових засідань суди постановили окремі ухвали в 1,9 тис. справ, що становить 1,4 % [1,2 %] від кількості тих, в яких розгляд було відкладено упродовж минулого року. За вияв неповаги до суду (ст. 1853 Кодексу України про адміністративні правопорушення, далі — КпАП) адміністративне стягнення накладено на 1,2 тис. осіб, що на 2,3 % менше порівняно з 2009 р.

На оперативність розгляду судами справ впливала також якість розслідування кримінальних справ органами досудового слідства. Суди по першій інстанції повернули на додаткове розслідування (згідно зі статтями 246, 281 КПК) та прокурорам (ст. 2491 КПК) для усунення виявлених порушень, а також прокурори відкликали із суду (в порядку, передбаченому в ст. 232 цього Кодексу) 7,3 тис. кримінальних справ, що всього на 0,6 % більше, ніж у 2009 р. Але питома вага зазначених справ залишилася майже на рівні попереднього року і становить 3,7 % [4 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено. У тому числі на додаткове розслідування повернено 5,1 тис. кримінальних справ публічного обвинувачення, що на 4,4 % більше, але їх питома вага становить 2,6 % [2,7 %]. Водночас у 1,6 раза збільшилася кількість кримінальних справ, розгляд в яких відкладено у зв'язку з наданням судами доручень органам досудового слідства щодо виконан-

ня певних слідчих дій — 452 [277], з яких не виконано доручення у визначений законом строк у 110 справах, або 24,3 % [18,1 %].

У 2010 р. апеляційні загальні суди скасували ухвали (постанови) місцевих загальних судів про повернення справ на додаткове розслідування стосовно 2,1 тис. осіб, або 31,7 % [28,5 %] від кількості тих, щодо яких справи було повернено на додаткове розслідування. Найбільша частка скасованих ухвал (постанов) про повернення справ на додаткове розслідування, постановлених місцевими загальними судами областей: Закарпатської — 58,2 % [44,9 %], Чернівецької — 47,2 % [27,1 %], Вінницької — 43,8 % [23,4 %], Луганської — 42,4 % [35,2 %].

У зв'язку з розшуком підсудних суди зупинили провадження у 8,2 тис. кримінальних справ, що становить 85,3 % [86,9 %] від кількості справ публічного обвинувачення, провадження в яких зупинено.

Місцеві та апеляційні загальні суди як суди першої інстанції постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення стосовно 365 осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки, становила 0,2 % [0,2 %].

У 2010 р. кількість окремих ухвал, постановлених судами за фактами порушення законності при провадженні дізнання чи досудового слідства, залишилася на рівні 2009 р. і становить майже 2 тис. таких ухвал, їх питома вага становить 39,1 % [40,8 %] від кількості справ, що були направлені на додаткове розслідування. На виявлені істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону, допущені у справах під час проведення досудового слідства, недостатньо реагують окремими ухвалами суди областей: Харківської, які повернули на додаткове розслідування 503 справи, а окремих ухвал постановили лише 32, або 6,4 % [13,3 %]; Одеської — відповідно 284 справи, а окремих ухвал — лише 43, або 15,1 % [7,8 %]; Кіровоградської — 211 справ, а окремих ухвал — лише 34, або 16,1 % [14,1 %], а також м. Києва — 500 справ, а окремих ухвал — лише 74, або 14,8 % [19,4 %]. Суди м. Севастополя повернули на додаткове розслідування 65 справ, що на 18,2 % більше, ніж у 2009 р., але не постановили жодної окремої ухвали [5].

На розгляд до судів надійшло 203,1 тис. подань органів досудового слідства з різних питань, що всього на 1 % більше порівняно з 2009 р. Суди розглянули 201,2 тис. таких подань, що на 0,7 % більше. Із них задоволено 185,8 тис. подань, або 92,4 % [93 %] від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто майже 46 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, що на 1,9 % більше, ніж у 2009 р., з яких задоволено 40,4 тис. подань, або 88 % [86,7 %] від кількості розглянутих. Стосовно 5,5 тис. обвинувачених суди відмовили у задоволенні подань щодо взяття

під варту. Крім того, за 2,8 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту особи, яка перебуває на волі, судді надали дозвіл затримати підозрюваного, обвинуваченого і доставити його до суду під вартою, що на 4,8 % менше порівняно з 2009 р. Розглянуто 4,4 тис. апеляцій обвинувачених та їх захисників на постанови судів про застосування цього запобіжного заходу, що на 1,4 % більше; задоволено 693 таких подання, або 1,7 % [1,7 %] від кількості винесених місцевими судами постанов про взяття під варту. Суді також розглянули 11,9 тис. подань про продовження строків тримання під вартою, що на 5,1 % менше; із них задоволено 11,5 тис., або 96,4 % [97,1 %].

У 2010 р. за результатами розгляду справ суді взяли під варту 8,8 тис. осіб, що на 13,4 % більше порівняно з 2009 р. Водночас кількість осіб, звільнених з-під варту, зменшилася на 1,8 % і становила майже 6 тис., у тому числі 3,9 тис. осіб, або 65,6 % [62,6 %], — у зв'язку із засудженням особи до інших видів покарання, не пов'язаних із позбавленням волі на певний строк; 30 осіб [37] — у зв'язку із постановленням стосовно особи виправдувального вироку. За результатами розгляду апеляцій на судові рішення у кримінальних справах було звільнено з-під варту 594 особи [511]; Верховний Суд України як суд касаційної інстанції звільнив 34 особи [23].

Під заставу суді звільнили 109 осіб [150], що на 27,3 % менше. За порушення вимог застави суді постановили звернути на користь держави 90,1 тис. грн.

Суді розглянули 23,3 тис. скарг на дії органів досудового слідства, що на 2,5 % менше порівняно з 2009 р., з яких задоволено 8,2 тис., або 35,2 % [37,4 %] від кількості розглянутих. У тому числі кількість розглянутих скарг на постанови про порушення кримінальної справи зменшилася на 7,4 % і становила 10,8 тис., з яких задоволено 2,9 тис., або 26,9 % [29,3 %] від кількості розглянутих. Про відмову в порушенні кримінальної справи розглянуто 10,6 тис. скарг, що на 4,6 % більше, із них задоволено 4,6 тис., або 43,6 % [41,7 %] від кількості розглянутих; про закриття справи — 818, що на 3,3 % менше, із них задоволено 360, або 44 % [46,6 %].

Кількість осіб, звільнених судами від кримінальної відповідальності за постановами слідчих, зменшилась на 34,8 % і становила 6,6 тис. Водночас кількість розглянутих судами постанов слідчих про вирішення питання щодо закриття справ у зв'язку із закінченням строків давності у справах щодо невстановлених осіб, які вчинили злочини, збільшилася порівняно з 2009 р. на 22,6 % і становила 139,5 тис.; із них задоволено 138,3 тис., або 99,1 % [99,2 %] від кількості розглянутих.

Суді розглянули 10,1 тис. скарг потерпілих про притягнення осіб до кримінальної відповідальності у порядку, передбаченому ст. 27 КПК, що на 16,5 % більше, ніж у 2009 р., у тому числі кримінальні справи порушено за 3,2 тис. скарг, що на 2,7 % менше, або 31,9 % [38,2 %] від кількості розглянутих; відмовлено у задоволенні майже за 1 тис. скарг, що також на 12 % менше, або 9,8 % [12,9 %]. Залишено без задоволення та повернено особам, які їх подали, 5,3 тис. скарг, що на 43,2 % більше, або 52,5 % [42,7 %] від кількості розглянутих; прокурору за належністю надіслано 591 скаргу, що на 10,7 % більше, або 5,8 % [6,1 %].

З метою усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, а також з інших підстав суді постановили майже 6,2 тис. окремих ухвал, що на 3,5 % більше порівняно з 2009 р.; проте їх частка серед справ, провадження в яких закінчено, — лише 3,1 % [3,2 %]. Найбільша питома вага окремих ухвал у судах областей: Закарпатської — 8,8 % [9,0 %], Вінницької — 8,7 % [8,6 %], Волинської — 7,2 % [9,7 %], Полтавської — 7,2 % [6,6 %]. Найменше на виявлені під час розгляду справ недоліки постановленням окремих ухвал реагували суді областей: Рівненської — 0,9 % [1,1 %], Хмельницької — 0,9 % [1,1 %], Тернопільської — 1,3 % [1,2 %], Миколаївської — 1,4 % [1,4 %], Одеської — 1,4 % [1,4 %], Черкаської — 1,4 % [2,5 %]. До судів надійшли повідомлення про вжиті заходи за 4,2 тис. окремих ухвал, що становить 68,1 % [70,5 %] від кількості постановлених.

Минулого року на розгляді в апеляційних загальних судах по першій інстанції перебувало понад 1 тис. кримінальних справ, що на 22,4 % менше, ніж у 2009 р. Закінчено провадження в 845 кримінальних справах, із яких на додаткове розслідування повернено 143 справи, що на 22,2 % більше, або 16,9 % [12,5 %] від числа справ, провадження в яких закінчено. Із постановленням вироку розглянуто 602 справи, що на 19 % менше, або 71,2 % [79,3 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. Найменша питома вага справ, розглянутих із постановленням вироку, в апеляційних загальних судах областей: Закарпатської — 31,6 %, на додаткове розслідування також повернено 31,6 % від кількості справ, провадження в яких закінчено; Житомирської — 52,6 %, на додаткове розслідування повернено — 26,3 %; Херсонської — 55,2 %, повернено — 10,3 %; а також м. Києва — 54,7 %, повернено — 26,4 %.

До апеляційних загальних судів за апеляціями на вироки, ухвали (постанови) місцевих загальних судів надійшло 53,4 тис. справ та матеріалів, у тому числі за апеляціями на вироки — 26,8 тис. справ, що на 10,6 % більше, ніж у 2009 р. За апеляціями перевірено законність та обґрунтованість 45 тис. вироків,

ухвал (постанов) місцевих судів, що на 4,5 % більше; задоволено в 16,6 тис. кримінальних справ та матеріалів, що також на 5,9 % більше.

Станом на 21 січня 2011 р. до судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло з апеляційних судів 148 кримінальних справ, 32 із них розглянуто. 31 листопада 2010 р. до судової палати у кримінальних справах зазначеного суду надійшло майже 3 тис. касаційних скарг, за 843 касаційними скаргами прийнято рішення про витребування кримінальної справи, а за 1,4 тис. касаційних скарг — відмовлено в цьому. Надійшло 335 кримінальних справ, витребуваних для перевірки в касаційному порядку, із них колегіями суддів розглянуто 52 справи³.

На розгляді Верховного Суду України у 2010 р. перебувало 17,7 тис. кримінальних справ, касаційних скарг, заяв, подань, клопотань, що на 11,9 % менше порівняно з 2009 р. У касаційному порядку перевірено судові рішення в 4,4 тис. кримінальних справ щодо майже 7 тис. осіб; із них касаційні скарги, подання задоволено стосовно 3,1 тис. осіб, що на 12,5 % менше, ніж у 2009 р.

В апеляційному порядку скасовано і змінено вироки стосовно 10,7 тис. осіб, що на 10,7 % більше порівняно з 2009 р., або 5,6 % [6 %] від кількості тих, щодо яких постановлено вироки місцевими загальними судами. Найбільший відсоток скасованих та змінених за апеляціями вироків, як і в 2009 р., постановили суди м. Севастополя — 10,6 % [12,6 %], м. Києва — 8,7 % [9,7 %], а також областей: Закарпатської — 9 % [7,7 %], Вінницької — 7,4 % [7,2 %], Житомирської — 7 % [7,1 %], Київської — 6,9 % [9,7 %]. У тому числі за апеляціями скасовано вироки щодо 6,8 тис. осіб, або 3,6 % [3,9 %]. Найчастіше підставами для скасування вироків в апеляційному порядку були істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону (ст. 370 КПК) — стосовно 2,7 тис. осіб, або 39,1 % [40,1 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано, із них порушення права обвинуваченого на захист — стосовно 300 осіб, або 4,4 % [5,9 %]; односторонність або неповнота дізнання, досудового чи судового слідства (ст. 368 КПК) — стосовно 1,8 тис. осіб, або 25,8 % [27,1 %].

Із направленням справи на новий судовий розгляд в апеляційному порядку скасовано вироки стосовно 4,3 тис. осіб, або 63,2 % [62 %] від кількості усіх осіб, щодо яких вироки скасовано. Верховний Суд України скасував ухвали апеляційних судів з направленням справ на новий апеляційний розгляд стосовно 374 осіб, або 24 % [20,8 %] від усіх скасованих. Найчастіше направляли справи на но-

вий розгляд до апеляційних судів областей: Дніпропетровської — 48,8 % [23,3 %], Запорізької — 46,8 % [17,9 %], Житомирської — 43,5 % [11,1 %], Чернігівської — 40,7 % [36,4 %].

За апеляціями з поверненням справи публічного обвинувачення на додаткове розслідування через неповноту досудового слідства скасовано вироки стосовно 1,4 тис. осіб, або 21 % [21,1 %] від кількості усіх осіб, щодо яких вироки скасовано.

Апеляційні загальні суди постановили свої вироки, скасувавши вирок місцевого суду, стосовно 893 осіб, що на 12,9 % більше, або 13 % [12,6 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано. У тому числі через необхідність застосування більш суворого покарання апеляційні інстанції постановили нові вироки стосовно 673 осіб, або 75,4 % [71,9 %]; у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин чи збільшення обсягу обвинувачення — стосовно 94 осіб, або 10,5 % [9,7 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено нові вироки. Водночас Апеляційний суд Одеської області не постановив жодного свого вироку. Найменший відсоток нових вироків постановили апеляційні загальні суди областей: Луганської — стосовно п'яти осіб, або 1,5 % [11 осіб, або 2,9 %]; Рівненської — стосовно шести осіб, або 4,6 % [вісім осіб, або 10,5 %].

За відсутності події або складу злочину в справах публічного обвинувачення із закриттям провадження у справі скасовано вироки стосовно 27 [28] осіб, або 0,4 % [0,4 %] від загальної кількості скасованих в апеляційному порядку.

В апеляційному порядку змінено вироки стосовно 3,9 тис. осіб, що на 13 % більше, або 2 % [2,1 %] від постановлених по першій інстанції; із них без змін кваліфікації злочину з пом'якшенням покарання змінено вироки стосовно 2,1 тис. осіб, або 53,9 % [50,7 %] від усіх змінених.

Минулого року в апеляційному порядку виправдувальні вироки скасовано стосовно 227 осіб; із них із направленням справи на додаткове розслідування — стосовно 66 осіб, або 18,5 % [16,6 %] від кількості тих, щодо яких місцеві загальні суди постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення; постановлено новий вирок у зв'язку зі скасуванням необґрунтованого виправдувального вироку стосовно 15 осіб, із них у справах публічного обвинувачення — стосовно 13 осіб, або 3,7 % [2,6 %] від кількості виправданих осіб місцевими загальними судами.

Апеляційні загальні суди постановили 764 окремі ухвали, що на 14,4 % менше, ніж у 2009 р., із них за виявленими фактами порушення закону, допущеними суддями місцевих судів, — 378 окремих ухвал, що також на 22,2 % менше.

Верховний Суд України у касаційному порядку скасував і змінив вироки стосовно 2,1 тис.

³ Див.: Ексклюзивне інтерв'ю Л. Фесенка «Спільна справа об'єднує» // «Закон і Бізнес». — 19—25 лютого 2011 р. — № 8. — С. 1, 4, 5. Інших статистичних даних щодо перегляду Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ судових рішень у касаційному порядку на час підготовки матеріалу не було.

осіб, або 1,1 % [1,3 %] від кількості тих, щодо яких суди по першій інстанції постановили вироки. Найчастіше за касаційними скаргами переглядалися вироки, постановлені судами м. Севастополя — 2,2 % [2,8 %], а також судами областей: Чернівецької — 2,3 % [2,3 %], Івано-Франківської — 2,1 % [2,5 %], Херсонської — 1,9 % [2,3 %].

У касаційному порядку Верховний Суд України перевіряв вироки у кримінальних справах стосовно 141 особи, засудженої до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин. Стосовно 110 засуджених вироки залишено без змін, скасовано — стосовно 17 осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 12 особам, із перекваліфікацією злочину — двом особам. У порядку виключного провадження було розглянуто справи стосовно 11 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин; із них стосовно двох осіб вироки залишено без змін, скасовано — стосовно двох осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину сімом засудженим.

Кількість осіб, засуджених за вироками, що набрали законної сили, у 2010 р. порівняно з 2009 р. збільшилась на 15,3 % і становила 168,8 тис. У тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів засуджено 63,7 тис. осіб, що також на 16,4 % більше, або 37,7 % [37,4 %] від числа всіх засуджених. Водночас продовжує зменшуватись як кількість осіб, так і питома вага засуджених за вчинення злочинів невеликої тяжкості — засуджено 25,9 тис. осіб, що на 3,3 % менше, або 15,4 % [18,3 %].

Минулого року на 50,4 % збільшилась кількість засуджених за вчинення злочинів проти власності й становила 84,7 тис. осіб; їх частка в структурі всіх засуджених становить 50,2 % [38,5 %], тобто кожний другий. Зокрема, за крадіжку чужого майна засуджено 61 тис. осіб, що на 86,3 % більше, ніж у 2009 р., або 36,2 % [22,4 %], що пов'язано зі змінами у законодавстві (Закон від 4 червня 2009 р. № 1449-VI «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна»; далі — Закон № 1449-VI). Водночас зменшилась кількість засуджених за вчинення злочинів: у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів засуджено 27 тис. осіб, що на 12,8 % менше, а їх частка становила 16 % [21,2 %]; за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи засуджено 12 тис. осіб, що також на 3,1 % менше, або 7,1 % [8,5 %].

Вчинили злочини у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння 45,9 тис. осіб, або 27,2 % [26,6 %], тобто як і в 2009 р., більш ніж кожний четвертий засуджений.

Засуджено 815 осіб за вчинення злочинів у складі організованої групи чи злочинної організації, що на 7 % більше.

На час вчинення злочину ніде не працювали і не навчалися чи перебували на обліку в державній службі зайнятості 120,2 тис. осіб, що на 16,3 % більше порівняно з 2009 р., або 71,2 % [70,6 %], тобто понад дві третини всіх засуджених, із них: раніше судимі — 34,6 тис. осіб, що на 14,5 % більше, але їх частка в загальній кількості засуджених залишилась стабільною і становила 20,5 % [20,6 %]; перебували на обліку в службі зайнятості 5,3 тис. осіб, що також на 18,2 % більше, або 3,1 % [3 %].

Були раніше судимими і мали не зняту або непогашену судимість 41,5 тис. осіб, або 24,6 % [25,1 %], тобто майже кожен четвертий від загальної кількості засуджених, що на 12,9 % більше, ніж у 2009 р.; із них раніше були звільнені умовно-достроково 9,7 тис. осіб, або 23,2 % [24,6 %].

За вчинення всіх видів злочинів у 2010 р. засуджено 22,1 тис. жінок, що на 18,9 % більше, ніж у 2009 р., або 13,1 % [12,7 %] від загальної кількості засуджених.

Кількість осіб, засуджених за вчинення злочинів у неповнолітньому віці, збільшилась на 27,2 % і становила 10,9 тис.; їх частка в числі всіх засуджених також дещо збільшилась — 6,4 % [5,8 %]. У тому числі у віці від 14 до 16 років вчинили злочини майже 3 тис. осіб, що на 38,9 % більше, або 27,5 % [25,2 %] від кількості засуджених неповнолітніх. За тяжкі та особливо тяжкі злочини засуджено 6,6 тис. осіб, або 60,4 % [67,6 %]. До позбавлення волі на певний строк засуджено 2 тис. неповнолітніх осіб, що на 7,6 % більше, або 18,7 % [22 %]. Суди звільнили від відбування покарання з випробуванням 7,6 тис. підлітків, або 69,4 % [66,4 %] від засуджених неповнолітніх. Суди застосували примусові заходи виховного характеру стосовно 2,3 тис. неповнолітніх осіб, що на 26,5 % більше.

Минулого року суди закрили провадження у справах стосовно 21,9 тис. осіб, що на 29,6 % менше, ніж у 2009 р. Зокрема, звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку: з примиренням винного з потерпілим майже 4 тис. осіб, або 18 % [12,4 %] від числа тих, щодо яких справи закрито; зі зміною обставин — 3,4 тис. осіб, або 15,4 % [10,9 %]; з дійовим каяттям — 3,2 тис., або 14,5 % [9,3 %]; з амністією — 2,7 тис. осіб, або 12,3 % [41,9 %]; із передачею особи на поруки — 2,1 тис., або 9,4 % [5,5 %]. У тому числі у справах публічного обвинувачення було закрито провадження стосовно 19,8 тис. осіб [28,5 тис.], із них у зв'язку з примиренням винного з потерпілим — 2,5 тис. осіб, або 12,7 % [8,5 %]. За відсутності події або складу злочину суди закрили провадження у справах публічного обвинувачення стосовно 50 осіб [69].

Суди виправдали за вироками, що набрали законної сили, 315 осіб, із них 231 особу [190] — у справах, які порушуються не інакше як за скаргами потерпілих; 84 особи [94] — у справах публічного обвинувачення. Примусові заходи медичного характеру застосовано до 1,1 тис. неосудних осіб.

Статистичні дані свідчать про те, що у 2010 р. збереглася тенденція до гуманізації призначення судами кримінального покарання особам, визнаним винними у вчиненні злочинів. Так, за вироками, що набрали законної сили, штраф як основне покарання накладено на 25,1 тис. осіб, що на 16,8 % більше, ніж у 2009 р., або 14,9 % [14,7 %] від загальної кількості засуджених. Громадські роботи призначено 11,2 тис. осіб, що на 44,4 % більше; їх питома вага від загальної кількості засуджених становить 6,6 % [5,3 %]; виправні роботи застосовано до 1,1 тис. осіб, що на 5,3 % більше, або 0,7 % [0,7 %]; арешт — до 5,9 тис. осіб, що на 30,8 % більше, або 3,5 % [3,1 %], тоді як обмеження волі — до 3,6 тис. осіб, або 2,1 % [2,5 %], що на 0,2 % менше.

До позбавлення волі на певний строк засуджено 40,8 тис. осіб, що на 15 % більше порівняно з 2009 р., але їх частка від загальної кількості засуджених становить 24,2 % [24,3 %]; у тому числі понад дві третини серед засуджених до цього виду покарання, або 69,4 % [69,9 %] становлять особи, засуджені за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Так, за тяжкі та особливо тяжкі злочини позбавлення волі на певний строк застосовано до 28,3 тис. осіб, що на 14,3 % більше; їх частка серед осіб, засуджених за ці види злочинів, дещо зменшилась і становила 44,5 % [45,3 %]. Найчастіше таке покарання застосовували суди м. Києва — 60,8 % [62,7 %], областей: Донецької — 60,1 % [59,9 %], Дніпропетровської — 55 % [55,3 %], Херсонської — 53,5 % [51,5 %], а також АР Крим — 53,4 % [60,6 %].

Зокрема, до позбавлення волі засуджено за вчинення таких злочинів: умисне вбивство — 1,7 тис. осіб, або 94 % [94 %] від усіх засуджених за цей злочин; бандитизм — 20 осіб, або 100 % [100 %]; розбійний напад — 3,1 тис. осіб, або 82,5 % [79,7 %]; зґвалтування — 372 особи, або 83,2 % [78,9 %]; торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини — 60 осіб, або 63,2 % [44,6 %]; заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень — 2,1 тис. осіб, або 65,1 % [63,9 %]; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів — 3 тис. осіб, або 54,6 % [46,9 %]; катування — 14 осіб, або 53,8 % [36,4 %]; грабіж — 5,4 тис. осіб, або 46,6 % [43,7 %].

Більш м'яке покарання, ніж це передбачено законом, з урахуванням особи винного і наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та іс-

точно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, у 2010 р. суди призначили майже 12 тис. особам, або 7,1 % [7,9 %] від загальної кількості засуджених.

Від відбування покарання суди звільнили 80,8 тис. засуджених, що на 11,8 % більше, або 47,9 % [49,3 %] від загальної кількості засуджених; із них майже 80 тис. осіб — з випробуванням, або 47,4 % [48,2 %]. У тому числі за вчинення тяжких злочинів звільнено від відбування покарання з випробуванням 32,2 тис. засуджених, що на 20,5 % більше, ніж у 2009 р., а за особливо тяжкі — понад 1 тис. осіб, що на 19,8 % менше.

Суди застосували конфіскацію майна як додаткове покарання до 5,4 тис. засуджених, що на 11 % більше, або 41 % [36 %] від кількості засуджених за статтями Кримінального кодексу України, санкцією яких передбачено застосування конфіскації; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю — до 4,3 тис., що на 17,1 % більше порівняно з 2009 р., але їх частка від кількості всіх засуджених стабільна — 2,5 % [2,5 %].

Розгляд цивільних справ

До місцевих загальних судів по першій інстанції у 2010 р. надійшло 2 млн 478,6 тис. заяв від громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, що на 30,1 % більше порівняно з 2009 р. Суди закінчили провадження в 2 млн 548,2 тис. цивільних справ та матеріалів, або 89,4 % [83,1 %] від кількості тих, що перебували на розгляді, що на 39,3 % більше, ніж у 2009 р. У тому числі з ухваленням рішення розглянуто 1 млн 398 тис. справ позовного та окремого провадження, що на 52,7 % більше.

Збільшення кількості справ та матеріалів цивільної юрисдикції в основному відбулося за рахунок розгляду судами спорів щодо призначення, обчислення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та інших соціальних виплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг, речового майна, пайків або грошової компенсації (далі — справ щодо соціальних виплат). Так, згідно з даними ДСА, у провадженні місцевих загальних судів було 634,4 тис. справ зазначених категорій, із яких суди розглянули 607,8 тис., у тому числі з ухваленням рішення — 506,9 тис. справ, або 83,4 % від кількості розглянутих.

У тому числі на 15,7 % збільшилась кількість заяв про видачу судового наказу, що перебували на розгляді судів у 2010 р. Місцеві загальні суди минулого року видали, за винятком скасованих, 378,8 тис. судових наказів, що на 12,8 % більше, ніж у 2009 р. Водночас значно зменшилась їх кількість у судах областей: Івано-Франківської — у 3,9 раза,

Одеської — у 1,8 раза, Закарпатської — на 29,5 %, Львівської — на 25,5 %. Найбільше видано судових наказів на вимогу, яка ґрунтується на правочині, вчиненому в письмовій формі, — 294,9 тис., або 77,9 % [86,4 %] від кількості виданих, що на 1,7 % більше порівняно з 2009 р. На вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникам суми заробітної плати, було видано 40,7 тис. судових наказів, що на 7 % більше, але їх частка від кількості виданих дещо зменшилась і становила 10,7 % [11,3 %]. Задоволено вимоги про стягнення нарахованої заробітної плати в сумі 212 млн 475 тис. грн.

Також на 39,3 % збільшилась кількість заяв позовного та окремого провадження, за якими суди відкрили провадження у справах, що становить 1 млн 669 тис., а їх частка від кількості розглянутих заяв — 88,6 % [89,1 %]; відмовили у відкритті — за 73,6 тис., або 3,9 % [1,2 %]; з різних підстав повернули позивачам 141,3 тис. заяв, або 7,5 % [9,7 %], із них 95,1 тис., або 67,3 % [78,6 %] — у зв'язку з неусуненням виявлених у заявах недоліків.

Суди закінчили провадження в 1 млн 756,3 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 52,2 % більше, ніж у 2009 р., або 87,6 % [78,2 %] від тих, що перебували на розгляді. Водночас на 6,9 % зменшилась кількість справ окремого провадження, зокрема, суди розглянули 79,3 тис. таких справ.

Ухвалено рішення у 1 млн 398 тис. справ, із них у 70,4 тис. справ окремого провадження, а їх частка серед кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, становила 5 % [8,3 %]. Заявлені вимоги задоволено у 1 млн 292,2 тис. справ, або 92,4 % [90,7 %] від загальної кількості тих, що розглянуті з ухваленням рішення. Заочне рішення ухвалено у 293,7 тис. справ, або 22,1 % [29,5 %] від кількості справ позовного провадження, розглянутих з ухваленням рішення, з яких ці ж суди скасували 13,8 тис. заочних рішень, або 4,7 % [3,5 %] від ухвалених.

У 2010 р. порівняно з 2009 р. дещо поліпшилась ситуація з оперативністю розгляду цивільних справ. Так, з порушенням строків розгляду, визначених положеннями ст. 157 ЦПК, місцеві загальні суди розглянули 213 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 35,4 % більше, ніж у 2009 р.; але їх питома вага від числа всіх розглянутих зменшилась і становила 12,1 % [13,6 %]. Найчастіше порушували процесуальні строки розгляду цивільних справ суди м. Києва — 29,8 % [25,8 %], м. Севастополя — 28,7 % [25,9 %], областей: Сумської — 31,6 % [19,9 %], Дніпропетровської — 27,9 % [30,1 %], Харківської — 22,5 % [22,9 %], Кіровоградської — 22,1 % [20 %], а також АР Крим — 25,5 % [32,4 %].

З порушенням триденного строку (ч. 1 ст. 102 ЦПК) видано 11 тис. судових наказів, що на 23,4 %

більше; частка судових наказів, виданих з порушенням строку, також дещо збільшилась і становить 2,8 % [2,5 %] від їх загальної кількості. Найбільший відсоток порушень процесуальних строків зафіксовано в судах м. Києва — 14,9 % [16,2 %], м. Севастополя — 6,4 % [13,1 %], областей: Черкаської — 10,4 % [1,6 %], Одеської — 7,1 % [3,7 %], а також АР Крим — 5,4 % [5,6 %]. З порушенням п'ятиденного строку (ч. 1 ст. 106 ЦПК) скасовано 663 судових наказів, або 3,2 % [1,4 %] від числа скасованих.

Найчастіше до порушення строків розгляду цивільних справ у 2010 р., як і в попередньому, призводили: неявка до суду однієї зі сторін або будь-кого з інших учасників процесу, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки (ухилення осіб від одержання повісток, відсутність зворотних повідомлень про вручення судової повістки), було відкладено розгляд 62,9 тис. справ, або 47,5 % [45,1 %] від кількості тих справ, провадження в яких відкладено; через неявку належно повідомлених про місце і час розгляду справи свідків, сторін та їхніх представників, інших учасників процесу — відкладено розгляд 38,2 тис. справ, або 28,8 % [29,3 %]; тривале проведення експертиз; необґрунтовано великі перерви між судовими засіданнями; неналежний рівень вивчення та підготовки справи до розгляду; застосування судами не в повній мірі заходів процесуального примусу до осіб, які перешкоджають здійсненню цивільного судочинства. Зокрема, через неявку свідків відкладено розгляд 7,5 тис. справ, або 5,6 % [5,9 %] від загальної кількості тих, провадження в яких відкладено, а судами постановлено лише 95 ухвал про їх привід, що на 32,1 % менше, ніж у 2009 р.

Статистичні дані свідчать про зменшення в 2010 р. як кількості, так і питомої ваги нерозглянутих судами цивільних справ від кількості тих, що перебували в провадженні судів. Так, минулого року суди не розглянули (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 225,8 тис. справ, що на 24,9 % менше, ніж у 2009 р., також зменшилась їх частка від кількості тих, що перебували на розгляді, — 11,3 % [20,4 %]; у тому числі у строк понад три місяці не розглянуто майже 64 тис. цивільних справ, що на 18,1 % менше, або 3,2 % [5,3 %]. Через неодноразове відкладення розгляду залишилися невіршеними понад один рік 17 тис. цивільних справ позовного провадження, або 0,9 % [1,1 %] від кількості тих, що перебували в провадженні. Найбільший відсоток таких справ зафіксовано у судах м. Севастополя — 5,5 % [2,9 %], а також областей: Одеської — 4,4 % [3,7 %], Дніпропетровської — 3,6 % [4,8 %], Закарпатської — 2,3 % [0,6 %], Івано-Франківської — 2,1 % [1,6 %].

Виявивши під час розгляду справи порушення закону, для вжиття заходів з усунення встановле-

них причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушення, суди постановили і надіслали відповідним особам 1,3 тис. окремих ухвал, що на 17,2 % більше, ніж у 2009 р., але їх питома вага від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, залишилася незначною і становила 0,1 % [0,1 %]. Надійшло 628 повідомлень про вжиті заходи за зазначеними ухвалами, або 46,8 % [58,5 %] від постановлених ухвал.

На розгляді місцевих загальних судів перебувало 6,6 тис. заяв про перегляд судових рішень, ухвал чи судових наказів у зв'язку з нововиявленими обставинами, що на 3,7 % більше, ніж у 2009 р. Суди розглянули 5 тис. таких заяв, що також на 3,1 % більше, із них задоволено 2,5 тис. заяв, або 49,3 % [50,7 %] від розглянутих. Зокрема, скасовано: 2,3 тис. рішень, що на 21,1 % більше, проте їх частка від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, залишилася стабільною і становила 0,2 % [0,2 %]; 112 судових наказів, що в 4,2 раза менше, або 0,03 % [0,1 %] від кількості виданих, та 96 ухвал, що також на 28,9 % менше.

Кількість апеляційних скарг на судові рішення місцевих загальних судів, що надійшли до апеляційних загальних судів, у 2010 р. порівняно з 2009 р. збільшилася втричі та становила 384,2 тис., із яких 253,5 тис., або 66 % — справ за апеляційними скаргами на судові рішення у справах щодо соціальних виплат. За апеляційними скаргами на рішення та ухвали загальних місцевих судів минулого року розглянуто 198,4 тис. справ, або 50,1 % [68,3 %] від числа тих, що перебували у провадженні (без урахування повернутих та залишених без розгляду).

У тому числі до апеляційних загальних судів у 2010 р. надійшло 341,7 тис. справ за апеляційними скаргами тільки на рішення місцевих загальних судів, їх питома вага від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, становить 24,4 % [8,2 %]. Розглянуто 169,8 тис. цивільних справ, що у 2,9 раза більше, але їх частка від тих, що перебували у провадженні, зменшилась і становила 48,5 % [70,4 %], з яких апеляційні скарги на рішення задоволено в 39,7 тис. справ, або 23,4 % [47,4 %] від кількості розглянутих.

Збільшилась як кількість, так і питома вага справ за апеляційними скаргами на судові рішення, що були призначені до розгляду з порушенням строків, встановлених положеннями ч. 2 ст. 302 ЦПК (сприяли цьому і зміни, внесені згідно із Законом № 2453-VI, — сім днів після закінчення дій з підготовки справи до розгляду). Так, з порушенням зазначеного строку призначено до розгляду 20,8 тис. справ, що майже втричі більше, ніж у 2009 р., або 9,4 % [7,8 %] від кількості тих, в яких апеляційні скарги прийнято до розгляду. Залишилися нерозглянутими 85,7 тис. справ за апеляцій-

ними скаргами, або 21,6 % [9,6 %] від тих, що перебували у провадженні апеляційних судів.

У 2010 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено 54,7 тис. судових рішень (рішень, ухвал) у цивільних справах, що на 32,4 % більше порівняно з 2009 р., із них скасовано і змінено 39,7 тис. рішень у цивільних справах, що на 45,5 % більше, але їх частка від кількості ухвалених місцевими загальними судами рішень дещо зменшилась і становить 2,8 % [3 %]. Найбільший відсоток скасованих і змінених рішень, ухвалених судами областей: Херсонської — 8,3 % [4,1 %], Рівненської — 8,1 % [3,1 %], Миколаївської — 7,6 % [3,1 %], а також м. Києва — 6 % [5 %] та АР Крим — 5,8 % [5,6 %].

У тому числі скасовано 29,1 тис. рішень місцевих загальних судів у цивільних справах, що на 28,7 % більше, ніж у 2009 р. За результатами розгляду апеляційних скарг апеляційні суди з розгляду цивільних та кримінальних справ ухвалили 20,6 тис. нових рішень, що на 78 % більше; їх питома вага від усіх скасованих становила 70,8 % [51,2 %]. Зокрема, у II півріччі 2010 р. ухвалено 12,9 тис. нових рішень, або 81 % від числа скасованих у зазначеному звітному періоді. Із направленням справи на новий судовий розгляд скасовано 5,5 тис. рішень, що на 41,4 % менше, або 18,9 % [41,6 %] від усіх скасованих в апеляційному порядку, із них у II півріччі 2010 р. — всього 908 рішень; із закриттям провадження в справі — 2,5 тис. рішень, що вдвічі більше, або 8,7 % [5,5 %].

Також в апеляційному порядку скасовано та змінено 15 тис. ухвал місцевих загальних судів у цивільних справах, або 2,1 % [2,7 %] від числа постановлених, із них: скасовано 14,6 тис., у тому числі з прийняттям нової ухвали (вирішенням питання по суті) — 2,7 тис., або 18,8 % [17,6 %] від скасованих; змінено 391, або 0,05 % [0,07 %] від постановлених.

Апеляційні загальні суди постановили 597 окремих ухвал, що на 29,4 % менше, ніж у 2009 р. У тому числі щодо порушення норм права та помилок, допущених судом першої інстанції, — 420, що також на 28,1 % менше; із них найбільше — щодо порушень, допущених місцевими загальними судами областей: Донецької — 96, Одеської — 55, а також АР Крим — 68.

До судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ станом на 21 січня 2011 р. надійшло майже 11,5 тис. касаційних скарг. Із них за 1,6 тис. скарг — касаційне провадження відкрито та витребувано справи; за 2,7 тис. скарг — відмовлено у відкритті провадження. Надійшло на розгляд 815 цивільних справ, витребуваних для перевірки в касаційному порядку, із яких 187 розглянуто ⁴.

⁴ Див.: Ексклюзивне інтерв'ю Л. Фесенка «Спільна справа об'єднує». — Там само.

У 2010 р. на розгляді Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України у касаційному порядку за нововиявленими та винятковими обставинами перебувало 69,8 тис. справ та матеріалів. У тому числі на розгляді перебувало 64,9 тис. касаційних скарг, що порівняно з 2009 р. майже вдвічі більше, з яких розглянуто, не враховуючи повернутих та переданих до інших судів, 30,7 тис. касаційних скарг; із них за 9,6 тис. — касаційне провадження відкрито; відмовлено у відкритті за 21 тис. Кількість касаційних скарг збільшилася за рахунок оскарження рішень у цивільних справах, пов'язаних із соціальними виплатами (надійшло 31,8 тис.). На кінець року залишилися нерозглянутими 23 тис. касаційних скарг, або 35,5 % [4,4 %] від кількості тих, що перебували на розгляді, з яких 21,5 тис. — у справах, пов'язаних із соціальними виплатами. Попередній розгляд за касаційними скаргами проведено у 8,3 тис. цивільних справ, або 78,7 % [88,4 %] від кількості тих, що перебували на розгляді; майже у 4 тис. справ касаційні скарги відхилено із залишенням судового рішення без змін; скасовано 76 судових рішень з передачею справи на новий розгляд. Колегіями у складі п'яти суддів Верховного Суду України розглянуто 3,8 тис. справ; із них у 3,2 тис. касаційні скарги задоволено.

Усього Верховний Суд України у касаційному порядку скасував і змінив 3,3 тис. судових рішень, або 1,8 % [4,6 %] від кількості тих, що розглядалися в апеляційному порядку в 2010 р. Найбільший відсоток скасовано і змінено судових рішень, ухвалених судами областей: Закарпатської — 4,2 % [5,4 %], Одеської — 3,9 % [4,9 %], Вінницької — 3,5 % [4,8 %], Львівської — 3,4 % [3,3 %], а також м. Києва — 3,4 % [4,7 %]. У тому числі із передачею цивільних справ на новий розгляд скасовано 2,6 тис. судових рішень. Колегіями в складі п'яти суддів Верховного Суду України скасовано із передачею на новий апеляційний розгляд 1,2 тис. судових рішень; із залишенням в силі судових рішень місцевих загальних судів скасовано 358 судових рішень апеляційної інстанції — 326 рішень і 32 ухвали; ухвалено 257 нових рішень.

Крім того, у провадженні Верховного Суду України на виконання положень статей 353—360⁷ ЦПК перебувало сім заяв про перегляд судового рішення у цивільних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах. Відкрито провадження у справі за сімома заявами. Призначено до розгляду та розглянуто одну справу; у задоволенні заяви відмовлено.

Розгляд адміністративних справ

На розгляді в окружних адміністративних та місцевих загальних судах (далі — судах) у 2010 р. перебувало 2 млн 99,6 тис. позовних заяв, адміні-

стративних справ, клопотань, заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, що на 23,9 % більше порівняно з 2009 р. Суди розглянули (з урахуванням позовних заяв, які у зв'язку зі змінами у законодавстві передавалися з одного місцевого суду до іншого) 1 млн 762,4 тис. адміністративних справ та матеріалів, що на 21,7 % більше, або 83,9 % [85,5 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

У тому числі суди закінчили провадження в 1 млн 629,3 тис. адміністративних справ, що також на 25,7 % більше, а їх питома вага від кількості справ, що перебували на розгляді, становила 84,9 % [85,6 %]. Водночас місцеві загальні суди закінчили провадження в 1 млн 386,6 тис. адміністративних справ, що на 37,2 % більше, ніж у 2009 р., а окружні суди — 242,7 тис. справ, що на 14,9 % менше.

У 2010 р., як і в попередні роки, найбільшу частку в структурі адміністративних справ, провадження в яких закінчено, становили справи зі спорів фізичних чи юридичних осіб із суб'єктами владних повноважень, у тому числі їх органів на місцях, щодо оскарження їхніх правових актів індивідуальної дії, дій або бездіяльності (крім тих, що пов'язані з публічною службою) — 85,9 % [88,8 %] від усіх розглянутих адміністративних справ, або 1 млн 400,3 тис. Переважну більшість із них, або 77,3 % [68,4 %] становили справи зі спорів за позовами до Пенсійного фонду України та його управлінь — 1 млн 82,2 тис., зокрема, щодо призначення та перерахунку пенсій дітям війни — 969,4 тис.; за позовами до Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС) — 193,8 тис., або 13,8 % [10,5 %]. Справи за зверненнями суб'єкта владних повноважень та їх органів на місцях становлять 11,3 % [10,7 %] від загальної кількості усіх адміністративних справ, провадження в яких закінчено, розглянуто 184,2 тис., з яких 115 тис. справ, або 62,4 % [51,8 %] — за позовами Державної податкової адміністрації України.

Із прийняттям постанови суди розглянули 1 млн 514,4 тис. адміністративних справ, що на 27,3 % більше порівняно з 2009 р.; позови задоволено в 1 млн 427,8 тис. справ, або 94,3 % [93,4 %] від розглянутих із прийняттям постанови.

У 2010 р. дещо поліпшилася оперативність розгляду судами адміністративних справ. Так, із порушенням строків, передбачених положеннями КАС, суди розглянули 169,5 тис. адміністративних справ, що на 24,2 % менше порівняно з 2009 р., або 10,4 % [17,3 %] від числа тих, провадження в яких закінчено. Із них місцеві загальні суди порушили терміни розгляду в 104,5 тис. справ, або 7,5 % [11,4 %]; окружні адміністративні суди — у 65 тис. справ, або 26,8 % [38 %]. Найбільша частка розглянутих із порушенням строків справ у місцевих загальних судах облас-

тей: Житомирської — 27,8 % [12,3 %], Сумської — 22 % [22,6 %] та м. Севастополя — 22,7 % [22,7 %], а також в окружних адміністративних судах областей: Одеської — 82,9 % [79 %], Закарпатської — 62,6 % [70,1 %], Херсонської — 46 % [50,2 %] та АР Крим — 48 % [20,1 %].

Водночас збільшилася як кількість, так і питома вага нерозглянутих адміністративних справ. Так, у 2010 р. залишилися нерозглянутими, без урахування справ, провадження в яких зупинено, 274,9 тис. адміністративних справ, що на 31,3 % більше порівняно з 2009 р., їх частка від тих, що перебували в провадженні, становила 14,3 % [13,8 %]. У тому числі кількість нерозглянутих адміністративних справ у строк понад два місяці (без урахування справ, провадження в яких зупинено) зменшилася на 33,9 % і становила 34,4 тис., або 1,8 % [3,4 %] від тих, що перебували в провадженні.

Кількість адміністративних справ, розгляд яких відкладено з різних причин, зменшилася порівняно з 2009 р. на 6,1 % і становила 88,1 тис., у тому числі 37,5 тис., або 42,6 % [35 %] від числа відкладених — через неприбуття в судові засідання сторони або когось з інших учасників процесу, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручено повістки. У зв'язку з неявкою в судові засідання належно повідомлених свідків, прокурорів, представників сторін, інших учасників процесу відкладено розгляд у 18,3 тис. справ, або 20,8 % [27,4 %]. Понад один рік через неодноразове відкладення розгляду залишилися нерозглянутими 2,4 тис. справ, або 0,1 % [0,2 %] від числа тих, що перебували в провадженні, із них: у місцевих загальних судах — 1,9 тис., в окружних судах — 533. Найбільша частка не вирішених у строк понад один рік справ наявна у місцевих загальних судах областей: Закарпатській — 2 % (316), Одеській — 1,3 % (273), а також в окружних адміністративних судах: Одеському — 1,9 % (316), Закарпатському — 1,1 % (68).

У 2010 р. суди на виявлені під час розгляду адміністративних справ порушення закону постановили 594 окремі ухвали, що на 25,1 % більше, ніж у 2009 р.; їх питома вага від кількості справ, розглянутих із прийняттям постанов, є незначною і залишається такою ж — 0,04 % [0,04 %]. Про вжиті заходи щодо усунення причин та умов, що зумовили порушення закону, надійшли повідомлення за 291 окремою ухвалою, що становить 49 % [56,6 %] від усіх постановлених.

За нововиявленими обставинами суди розглянули 1,4 тис. заяв щодо перегляду судових рішень, що на 21,2 % більше, ніж у 2009 р., або 81,1 % [77,9 %] від тих, що перебували в провадженні. Задоволено 709 заяв, або 52 % [53 %] від розглянутих, у тому числі за результатами пере-

гляду прийнято 665 нових постанов і 37 нових ухвал; залишено без задоволення 526 заяв.

На розгляд до апеляційних адміністративних та загальних судів у 2010 р. за апеляційними скаргами надійшло 189,9 тис. справ (без повторного урахування справ, що передавалися на розгляд із одного апеляційного суду до іншого та до апеляційних загальних судів — 63 тис.) У тому числі перебувало на розгляді майже 530 тис. справ за апеляційними скаргами на судові рішення місцевих судів, що на 15,6 % менше, ніж у 2009 р. Відкрито апеляційне провадження за 251 тис. скарг, або 47,4 % [61,8 %] від числа справ, що перебували на розгляді; відмовлено у відкритті в 3,5 тис. скарг, або 0,7 % [0,3 %]. Апеляційні скарги залишено без розгляду в 9 тис. справах, або 1,7 % [3,8 %], повернено 83,1 тис. справ, або 15,7 % [61,8 %]. Провадження закінчено у 311,6 тис. справ, або 58,8 % [39,1 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Апеляційні скарги задоволено у 115,2 тис. справ, або 37 % [28,4 %] від розглянутих, у тому числі на постанови — 107,7 тис. справ, або 36,4 % [27,5 %]. Залишилися невирішеними 122,4 тис. справ, або 23,1 % [54,2 %] від тих, що перебували на розгляді.

У тому числі за результатами розгляду апеляційних скарг скасовано 69,2 тис. постанов, змінено — 38,6 тис.; із них скасовано 52,2 тис. постанов місцевих загальних судів, або 4 % [3,8 %] від ухвалених цими судами, змінено 34,2 тис., або 2,6 % [1,5 %]; також скасовано 16,4 тис. постанов окружних адміністративних судів, або 8,2 % [3,3 %] від кількості прийнятих ними, змінено 4,3 тис., або 2,1 % [1,7 %].

В апеляційному порядку суди прийняли 66,7 тис. нових постанов, їх частка в числі скасованих апеляційними судами постанов збільшилась і становить 96,4 % [90,1 %].

Також апеляційні суди розглянули 138 заяв у зв'язку з нововиявленими обставинами, що на 72,5 % більше порівняно з 2009 р., або 71,9 % [60,6 %] від тих, що перебували в провадженні, у тому числі задоволено 33 заяви; за результатами перегляду прийнято 19 нових постанов та 14 ухвал.

На розгляді Вищого адміністративного суду України у 2010 р. по першій інстанції перебувало 535 позовних заяв, що у 7,2 раза більше порівняно з 2009 р. Розглянуто 409 позовних заяв, із яких 243 заяви, або 59,4 % [89 %] від розглянутих — повернено з різних підстав; відкрито провадження у справі за 103 заявами, або 25,2 % від розглянутих; відмовлено у відкритті провадження за 49 заявами, або 12 % [11 %]; залишено без розгляду 14 заяв. Упродовж минулого року по першій інстанції закінчено провадження у 75 справах, або 79,8 % від числа тих, що перебували на розгляді. Із прийняттям постанов розглянуто 63 справи; позов задоволено у 14 справах, або 22,2 % від числа розглянутих із прийняттям постанов.

Зазначений суд в апеляційному порядку розглянув 130 апеляційних скарг; відкрив апеляційне провадження за 57 скаргами; відмовив у відкритті провадження за 28 скаргами; залишив без розгляду та повернув 44 скарги. За апеляційними скаргами розглянуто 51 справу; судові рішення залишено без змін у 43 справах. В апеляційному порядку скасовано і змінено вісім судових рішень, у тому числі чотири скасовано з ухваленням нового судового рішення.

У 2010 р. до Вищого адміністративного суду України надійшло 43,3 тис. касаційних скарг (із урахуванням залишків, нерозглянутих у попередньому році, усього на розгляді перебувало 62,8 тис. касаційних скарг, що на 25,4 % менше порівняно з 2009 р.); всі скарги передано на розгляд суддів. Касаційне провадження відкрито за 34,2 тис. скарг, або 61 % [86,6 %] від числа касаційних скарг, щодо яких вирішувалося питання про відкриття касаційного провадження; залишилися нерозглянутими 6,7 тис., або 10,6 % [23,1%] від кількості касаційних скарг, що перебували на розгляді.

Вищий адміністративний суд України у касаційному порядку розглянув 34,5 тис. справ, що на 49,2 % більше, ніж у 2009 р. Залишилися нерозглянутими 47,6 тис. касаційних проваджень, або 58 % [67,5 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. За результатами розгляду 26,3 тис. касаційних скарг залишено без задоволення, а судові рішення — без змін. Скасовано та змінено 7,6 тис. судових рішень, або 22 % [25,9 %] від тих, що були розглянуті в касаційному порядку; із них 6,6 тис., або 19 % [23,6 %] — скасовано, їх питома вага від ухвалених місцевими загальними та окружними адміністративними судами становить 0,4 % [0,4 %]. У тому числі в касаційному порядку скасовано 3,2 тис. судових рішень апеляційних судів; із них 1,6 тис. — постанови, з яких 496 — із залишенням у силі постанов місцевих судів. За результатами скасування у касаційному порядку ухвалено 2 тис. нових судових рішень, або 30,9 % [23,6 %] від скасованих у касаційному порядку.

Крім того, на розгляді Вищого адміністративного суду України перебувало 1,1 тис. заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України. Вищий адміністративний суд України відповідно до положень ст. 240 КАС постановив 117 ухвал про допуск адміністративних справ до провадження у Верховному Суді України; за 665 заявами — у допуску до провадження відмовлено.

За винятковими обставинами на розгляді Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України у 2010 р. перебувало 1,3 тис. скарг. Із різних підстав повернено 386 скарг, або 29,3 % [31,2 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Розглянуто 932 скарги, або 70,7 % [60,2 %], із них за 134 — винесено ухвали про допуск скарги до провадження, витребування справи; відмовлено

в допуску за 573 скаргами. За винятковими обставинами розглянуто 115 справ. У результаті перегляду повністю або частково скасовано 83 постанови Вищого адміністративного суду України, з яких 11 — із залишенням у силі помилково скасованих судових рішень першої та апеляційної інстанцій; 65 — із направленням справи на новий судовий розгляд. Підставою для скасування постанов було неоднакове застосування судами однієї й тієї самої норми права.

Також у провадженні Верховного Суду України у 2010 р. на виконання положень статей 235—244² КАС перебувало 88 заяв про перегляд судового рішення в адміністративних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права. Відкрито провадження у справі за 85 заявами. Розглянуто 47 справ, з яких відмовлено у задоволенні за 41 заявою; скасовано судові рішення в шести адміністративних справах.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення

У 2010 р. на розгляді судів перебувало 1 млн 660,3 тис. справ про адміністративні правопорушення, що всього на 2,2 % більше порівняно з 2009 р., з яких із винесенням постанов суди розглянули 1 млн 539,2 тис. справ, або 92,7 % [93,1 %], стосовно 1 млн 541,5 тис. осіб, що на 1,8 % більше. За вчинення адміністративних правопорушень різні види стягнень суди застосували до 1 млн 296,5 тис. осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, становить 84,1 % [85,9 %].

Суди закрили провадження у справах стосовно 214,5 тис. осіб, що на 10 % більше, ніж у 2009 р., але питома вага зазначених осіб від загальної кількості тих, щодо яких винесено постанови, збільшилась і становить 13,9 % [12,9 %]. У тому числі за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення суди закрили справи стосовно 54,7 тис. осіб, що на 9,7 % більше, або 3,6 % [3,3 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найбільша питома вага осіб, щодо яких закрито провадження у справі, в судах областей: Миколаївської — 7,3 %, або 3,5 тис. [5,3 %], Хмельницької — 6,6 %, або 2,9 тис. [5,2 %], Тернопільської — 6,4 %, або 1,6 тис. [5,2 %], Кіровоградської — 6 %, або 2,1 тис. [4,5 %].

За малозначністю вчиненого правопорушення з усним зауваженням на адресу правопорушника щодо недопустимості протиправних діянь суди звільнили від адміністративної відповідальності 82,5 тис. осіб, що на 4,7 % більше, або 5,4 % [5,2 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найчастіше з цієї

підстави звільняли осіб суди областей: Житомирської — 10,6 %, або 5,1 тис. [10,9 %], Чернігівської — 8,4 %, або 3,7 тис. [7,7 %], Рівненської — 8,3 %, або 2,9 тис. [8,2 %], Хмельницької — 8,1 %, або 3,5 тис. [7,1 %], а також м. Севастополя — 8,2 %, або 1,6 тис. [8,7 %].

У зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП та ст. 328 Митного кодексу України (далі — МК), суди закрили провадження у справах щодо 73,6 тис. осіб, що на 16,8 % більше, або 4,8 % [4,2 %] від кількості тих, стосовно яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найбільша частка осіб, щодо яких закрито провадження у справі з цієї підстави, в судах областей: Кіровоградської — 8 %, або 2,7 тис. [7,8 %], Хмельницької — 7,1 %, або 3,1 тис. [4,7 %], Миколаївської — 6,9 %, або 3,3 тис. [3,7 %], Харківської — 6,4 %, або 5,2 тис. [5,3 %], Чернігівської — 6,1 %, або 2,6 тис. [8,2 %].

У 2010 р. на розгляд до судів надійшло понад 6 тис. справ про порушення вимог Закону від 5 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією» (далі — Закон № 356/95-ВР), що всього на 0,5 % менше порівняно з 2009 р. Із винесенням постанов суди розглянули 5,5 тис. справ про корупційні правопорушення, або 90,5 % [89,7 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Суди наклали штраф на 4,4 тис. осіб, або 80 % [75,4 %] від кількості тих, щодо яких винесено постанови, що на 6,8 % більше. У тому числі накладено штраф за порушення спеціальних обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави (ст. 8 Закону № 356/95-ВР), — на 3,2 тис. осіб, або 71,2 % [71,8 %] від кількості всіх осіб, на яких накладено цей вид стягнення; за невжиття заходів щодо припинення корупційних діянь підлеглими та неповідомлення про вчинення цих діянь (ст. 10 Закону № 356/95-ВР) притягнуто до відповідальності сімох керівників [11].

Найбільшу питому вагу серед осіб, щодо яких винесено постанови про накладення штрафу, мали посадові особи місцевого самоврядування — 48,2 % [45 %]; державні службовці становили 34,1 % [37,5 %]; військові посадові особи Збройних Сил України та інших військових формувань — 8,3 % [9,1 %]; працівники системи МВС — 4,4 % [4,9 %].

Кількість осіб, щодо яких суди закрили справи про корупційні правопорушення, зменшилась порівняно з 2009 р. на 18,6 % і становила 1,1 тис., або 19,9 % [24,6 %] від числа осіб, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, тобто кожної п'ятої особи. У тому числі стосовно 42 осіб справи закрито з передачею матеріалів прокурору, органу досудового слідства чи дізнання для вирішення питання про порушення кримінальної справи. У зв'язку

з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення закрито справи стосовно 775 осіб, що на 20,1 % менше, або 14 % [17,6 %] від кількості тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Звільнено від адміністративної відповідальності за малозначністю вчиненого корупційного правопорушення 138 осіб, що на 5,5 % менше, або 2,5 % [2,7 %]. У зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП, суди закрили провадження у справах стосовно 139 осіб, що 29,1 % менше, або 2,5 % [3,6 %] від кількості тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов.

Про порушення Правил дорожнього руху (далі — Правила) з винесенням постанови суди розглянули 611 тис. справ, що на 3,9 % більше, ніж у 2009 р.; також дещо збільшилася їх питома вага від числа всіх справ про адміністративні правопорушення, розглянутих із винесенням постанов, — 39,7 % [38,9 %]. Різні види стягнень за порушення Правил суди застосували до 533,5 тис. осіб. Зокрема, за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КпАП), накладено адміністративне стягнення на 299,5 тис. осіб, що на 2,1 % більше, їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення 23,1 % [22,6 %]; позбавлено права керування транспортним засобом 62,6 тис. осіб, або 20,9 % [22,9 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення. За порушення Правил, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна (ст. 124 КпАП) накладено адміністративне стягнення на 142,1 тис. осіб, що на 5,9 % менше, або 11 % [11,6 %]; позбавлено права керування транспортним засобом 4,5 тис. осіб, або 3,1 % [3,6 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення. За перевищення водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху (ст. 122 КпАП) накладено адміністративне стягнення на 62,1 тис. осіб, що всього на 2,3 % більше, а їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, становить 4,8 % [4,7 %]; права керування транспортним засобом позбавлено 678 водіїв.

Кількість справ, що надійшли на розгляд судів, за дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КпАП) зменшилась на 37,8 % і становила 13,7 тис.; адміністративне стягнення накладено на 10,2 тис. осіб, що

також на 42,5 % менше. Насамперед це пов'язано з прийняттям Закону № 1449-VI, яким змінено вартість такого майна на момент вчинення правопорушення.

За порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплати їх не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю та охорону праці (ст. 41 КпАП) адміністративне стягнення накладено на 20,1 тис. осіб, що на 5,3 % більше, ніж у 2009 р.

Статистичні дані свідчать про те, що у 2010 р. збереглася тенденція до збільшення кількості неповнолітніх осіб, щодо яких суди застосували заходи впливу, передбачені ст. 241 КпАП, їх число збільшилось з 19,3 тис. до 30,3 тис., або на 57 % порівняно з 2009 р. За невиконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184 КпАП) адміністративне стягнення накладено на 35,8 тис. осіб, що на 8,9 % більше. За вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (ст. 1732 КпАП) накладено адміністративне стягнення на 96,4 тис. осіб, що на 3,9 % більше.

Також на 24,9 % збільшилася кількість осіб, на яких накладено адміністративне стягнення за порушення митних правил і становить 17,1 тис. У тому числі за недекларування товарів, транспортних засобів (ст. 340 МК) — на 7,2 тис., або 42,3 % [40,8 %] від кількості осіб, на яких накладено стягнення за порушення митних правил. За контрабанду товарів (статті 351, 352 МК) — на 4,2 тис. осіб, що на 20,6 % більше, або 24,8 % [25,7 %]; конфіскація товарів, а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил, застосована до понад 4 тис. осіб, або 95,2 % [95,1 %].

У 2010 р., як і в попередні роки, штраф є найпоширенішим видом серед адміністративних стягнень, застосованих судами за вчинення всіх видів адміністративних правопорушень. Так, суди оштрафували 957,4 тис. осіб; водночас їх питома вага від числа тих, на кого накладено адміністративне стягнення, порівняно з 2009 р. дещо зменшилась і становила 73,8 % [74,2 %]. Загальна сума накладеного судами штрафу становила 441 млн 361,8 тис. грн, з яких добровільно сплачено 165 млн 378,7 тис. грн, або 37,5 % [37,5 %].

Громадські роботи (ст. 301 КпАП) суди призначили 140,7 тис. осіб, що на 10,5 % більше, ніж у 2009 р.; їх питома вага від тих, на кого накладено адміністративне стягнення також збільшилась і становила 10,8 % [9,8 %] від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення. Попередження суди застосували до 42 тис. осіб, що на 18,7 % більше, або 3,2 % [2,7 %]. Водночас зменшилась як кількість, так і питома вага осіб, яким призначено

адміністративний арешт, — 66,5 тис. осіб, що на 19,8 % менше, або 5,1 % [6,4 %]. Виправні роботи суди застосували до 479 осіб, або 0,04 % [0,04 %].

Суди застосували як основний, так і додатковий вид адміністративних стягнень: оплатне вилучення предмета, що був знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, до 6,3 тис. осіб, що на 30,2 % більше порівняно з 2009 р., або 0,5 % [0,4 %] від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, зокрема, за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (частини 2, 3 ст. 130 КпАП), — до 6,1 тис. осіб, що на 30,3 % більше; конфіскацію предметів, що були знаряддями вчинення або безпосередніми об'єктами адміністративного правопорушення, до 55,7 тис. осіб, що всього на 0,3 % більше. Суди позбавили спеціального права 71,2 тис. осіб, що на 4,5 % менше, або 5,5 % [5,7 %].

Вилучено 205 одиниць вогнепальної зброї. Конфісковано товари та цінності на суму 24 млн 884,8 тис. грн, валюту — на суму 2 млн 159,2 тис. грн.

У 2010 р. на розгляд до апеляційних загальних судів надійшло 19,9 тис. апеляційних скарг, протестів прокурора на постанови загальних місцевих судів у справах про адміністративні правопорушення, що всього на 2,7 % менше, ніж у 2009 р. З різних підстав повернено 4,6 тис. апеляційних скарг, протестів прокурора, або 22,4 % [23,3 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Суди розглянули 15,1 тис. справ за апеляційними скаргами, протестами прокурора, або 73,9 % [73,7 %]. За результатами перегляду скасовано та змінено 8,6 тис. постанов, їх питома вага в загальній кількості винесених постанов залишилась стабільною і становила 0,6 % [0,6 %]. У тому числі скасовано та змінено понад 5,8 тис. постанов за порушення Правил, або 0,9 % [1 %]; за порушення вимог Закону № 356/95-ВР скасовано та змінено 421 постанову, що на 12,5 % менше, або 7,6 % [8,7 %]; за порушення вимог МК скасовано та змінено 423 постанови, що 46,9 % більше, або 2,3 % [2 %] від постановлених.

Розгляд господарських справ

Місцеві господарські суди у 2010 р. закінчили провадження у 137,3 тис. справ, що на 6,1 % менше порівняно з 2009 р. Кількість таких справ найпомітніше зменшилась у місцевих господарських судах м. Севастополя — на 28,1 %, областей: Миколаївської — на 41,1 %, Сумської — на 38,2 %, Івано-Франківської — на 20 %, Запорізької — на 18,3 %, Київської — на 15,7 %, Кіровоградської — на 13,7 %, а також АР Крим — на 13,5 %. Водночас збільшення

кількості справ, провадження в яких закінчено, відмічено в судах м. Києва — на 12,9 %, а також трьох областей: Харківської — на 17,4 %, Луганської — на 2,4 %, Тернопільської — на 1,8 %. Із прийняттям рішення суди розглянули майже 102 тис. справ, що також на 3,9 % менше, ніж у 2009 р.; повністю або частково позови задоволено у 80,1 тис. справ, або 78,6 % [82,4 %] від розглянутих з ухваленням рішення. Припинено провадження в 27,5 тис. справ, що на 13,6 % менше, їх питома вага від кількості справ, у яких провадження закінчено, також дещо зменшилася — 20 % [21,8 %].

Поліпшилась оперативність розгляду господарських справ. Так, понад строк, передбачений положеннями ст. 69 ГПК, місцеві господарські суди вирішили 34 [112] спори, або 0,02 % [0,08 %] від кількості справ, у яких провадження закінчено, у тому числі значно зменшилась кількість таких справ у Господарському суді м. Києва — 1, або 0,004 % [90, або 0,389 %], тоді як Господарським судом Івано-Франківської області понад строк, передбачений положеннями ст. 69 ГПК, розглянуто 28 справ, або 1,2 % [22 або 0,7 %]; Господарським судом м. Севастополя — 1, або 0,05 % [0]. Водночас кількість рішень та ухвал господарських судів, розісланих учасникам судового процесу із порушенням процесуального строку, встановленого ст. 87 ГПК, збільшилася з п'яти у 2009 р. до 21, із них: 16 — Господарським судом Івано-Франківської області, три — Господарським судом м. Севастополя і дві — Господарським судом м. Києва.

Зменшилася на 14,4 % кількість нерозглянутих справ і становить 41 тис. справ, або 18,9 % [19,9 %] від тих, що перебували в провадженні; із них провадження зупинено у 10,1 тис. справ, або 24,6 % [26 %] від нерозглянутих.

Переважну більшість у структурі справ, провадження в яких закінчено, становлять майнові спори про виконання господарських договорів та з інших підстав — 93,3 тис., що на 6,4 % менше, або 68 % [68,2 %]. У тому числі 59,8 тис. спорів пов'язано з розрахунками за продукцію, товари та послуги, або 64 % [65,6 %] від усіх майнових спорів. Також зменшилася кількість розглянутих справ: про банкрутство — на 10,2 % і становила 10,6 тис., їх частка у структурі розглянутих справ — 7,7 % [8,1 %]; про визнання актів недійсними — на 39,1 % і становила 2,2 тис., їх частка у структурі справ — 1,6 % [2,4 %]; інших позадоговірних немайнових спорів — на 11,1 % і становила 15,4 тис., або 11,2 % [11,8 %]. Водночас дещо збільшилася частка справ про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними — 11,2 % [9,3 %]; закінчено провадження в 15,3 тис. справ, що на 13,8 % більше.

Суди у межах провадження та на стадії їх виконання прийняли 97,3 тис. судових рішень, що

на 8,4 % більше порівняно з 2009 р. У тому числі кількість таких рішень у справах про банкрутство збільшилася на 18,5 % і становить 59,9 тис., тоді як у справах із майнових спорів про виконання господарських договорів та з інших підстав їх кількість зменшилася на 7,1 % і становить 23,5 тис. За межами провадження прийнято 747 судових рішень, що на 18,1 % менше; із них про вжиття запобіжних заходів до порушення провадження у справі — 147 [153]. За нововиявленими обставинами переглянуто 608 рішень та ухвал, що на 29,4 % більше.

Місцеві господарські суди постановили та надіслали понад 1 тис. окремих ухвал на виявлені під час вирішення господарського спору порушення законності чи недоліки в діяльності, що всього на 4 % менше, ніж у 2009 р., та 178 інформацій із зазначених питань, що також менше на 26,4 %. Органам внутрішніх справ і прокурорам для вирішення питання про порушення кримінальної справи надіслано 422 повідомлення про виявлені у діяльності працівників підприємств та організацій порушення законності, що також на 16,6 % менше. Надійшла 361 відповідь про виконання окремих ухвал, розгляд повідомлень та інформацій судів, або 22,3 % [22,1 %] від усіх надісланих судами.

До апеляційних судів з розгляду господарських справ у 2010 р. надійшло на розгляд 48,2 тис. апеляційних скарг, подань на судові рішення місцевих господарських судів, що на 14,2 % більше, ніж у 2009 р., тобто в апеляційному порядку оскаржено 17,5 % [14,9 %] від кількості постановлених ними процесуальних документів. Відмовлено у прийнятті до провадження за 1,7 тис. апеляційних скарг, подань, що на 28,5 % менше, або 3,1 % [5 %] від числа тих, що перебували на розгляді; відмовлено у відновленні пропущеного строку за 1,2 тис. апеляційних скарг, що на 62,6 % більше; повернено з різних підстав — 5,1 тис., що на 21,8 % більше, або 9,3 % [8,8 %]. За апеляційними скаргами, поданнями суди закінчили провадження у 38,5 тис. справ, що на 21 % більше, їх питома вага також дещо збільшилась і становила 70,6 % [67,6 %] від тих, що перебували на розгляді.

В апеляційному порядку скасовано чи змінено 10,9 тис. процесуальних документів місцевих господарських судів, або 3,9 % [3,4 %] від ухвалених цими судами. У тому числі скасовано 9,4 тис., із них скасовано 6,2 тис. рішень, або 6,1 % [5,2 %] від постановлених. Найбільший відсоток скасованих і змінених в апеляційному порядку судових рішень, прийнятих місцевими господарськими судами областей: Миколаївської — 8,4 %, Одеської — 5,9 %, Херсонської — 5,1 %, Полтавської — 5,1 %, а також АР Крим — 5,1 %.

У 2010 р. на розгляд до Вищого господарського суду України надійшло 32,1 тис. справ за касаційни-

ми скаргами, поданнями. З різних підстав повернено майже 8 тис. касаційних скарг, подань, або 22,8 % від числа справ, що перебували на розгляді; відмовлено у прийнятті до провадження за 2,2 тис., або 6,2 %. За касаційними скаргами, поданнями розглянуто 20,4 тис. справ, або 58,5 % від кількості справ, що перебували на розгляді. Також на розгляді суду перебувало 9 касаційних скарг на судові рішення місцевих загальних судів у справах зі спорів у сфері корпоративних правовідносин, із них відмовлено у прийнятті до провадження за чотирма касаційними скаргами, чотири — повернено з різних підстав, розглянуто — одну. Вищий господарський суд України відповідно до положень ст. 111²¹ ГПК постановив та надіслав до Верховного Суду України 77 ухвал про допуск господарських справ до провадження.

У касаційному порядку Вищий господарський суд України скасував і змінив 6,8 тис. процесуальних документів, або 2,5 % [2,4 %] від кількості прийнятих місцевими господарськими судами. У тому числі скасовано і змінено 5,3 тис. ухвал, постанов апеляційних судів з розгляду господарських справ, або 11,3 % від усіх ухвал, постанов, прийнятих ними в апеляційному порядку; 810 рішень, або 0,8 % від кількості прийнятих місцевими господарськими судами.

За касаційними скаргами, поданнями на судові рішення Вищого господарського суду України до Судової палати у господарських справах Верховного Суду України у 2010 р. надійшло на розгляд майже 2 тис. справ, у тому числі на постанови — понад 1,5 тис. Відмовлено в порушенні провадження у справі за 1,9 тис. касаційних скарг, подань; касаційне провадження порушено за 93 касаційними скаргами, поданнями; їх питома вага серед тих, що перебували в провадженні, становила 4,5 % [4,8 %].

Із перевірених 117 постанов та ухвал Вищого господарського суду України залишено без змін 13 [19] постанов і ухвал. За результатами перегляду в касаційному порядку скасовано 104 [275] постанови та ухвали Вищого господарського суду України. У тому числі скасовано 84 [240] постанови, з яких із залишенням у силі судового рішення місцевого чи апеляційного господарського суду — 42 постанови, або 50 % [38,3 %]. На новий судовий розгляд направлено 56 справ, із них 36 — зі скасуванням постанов. Припинено провадження у шести справах. У зв'язку з виявленням випадків різного застосування Вищим господарським

судом України закону при вирішенні аналогічних справ було скасовано 41 постанову та ухвалу, або 39,4 % [31,6 %] від усіх скасованих.

Крім того, на виконання положень статей 111¹⁴—111²⁸ ГПК у провадженні Верховного Суду України перебувало 67 заяв про перегляд судового рішення у господарських справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права. Відкрито провадження у справі за 65 заявами. Розглянуто 60 справ, із яких відмовлено у задоволенні за 28 заявами; скасовано судові рішення у 32 господарських справах.

Виконання рішень судів

Згідно з даними Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, у 2010 р. примусовому виконанню підлягало 5 млн 152 тис. виконавчих документів, виданих на підставі судових рішень загальних судів, що на 4 % менше порівняно з аналогічним періодом 2009 р.; із них залишилися невиконаними 2 млн 265,4 тис. таких документів, що на 5,3 % більше, або 44 % [40,1 %] від числа тих, які фактично підлягали примусовому виконанню. Найбільший відсоток невиконання судових рішень у містах Севастополі — 57,6 % [51 %] та Києві — 50,1 % [45,2 %], а також в областях: Донецькій — 49,7 % [44,9 %], Тернопільській — 49,4 % [39,6 %], Житомирській — 48,8 % [44 %], Черкаській — 48,6 % [39,7 %], Харківській — 48 % [39,8 %].

Також дещо збільшилася як кількість, так і питома вага невиконаних виконавчих документів, виданих на підставі судових рішень господарських судів, — 128,1 тис., що на 1,9 % більше, ніж у 2009 р., або 50,3 % [49%] від кількості тих, що підлягали примусовому виконанню. Найбільший відсоток невиконання судових рішень у відділі примусового виконання — 64,2 % [68,6 %], та в областях: Донецькій — 65 % [69,7 %], Луганській — 54,7 % [54,8 %], Полтавській — 54,6 % [48,3 %].

Матеріали проведеного аналізу висвітлюють як позитивні тенденції, так і недоліки в організації роботи судів загальної юрисдикції, а також свідчать про необхідність приділяти більше уваги вивченню стану здійснення судочинства безпосередньо в судах та використовувати дані для обґрунтування внесення змін до законодавства, пов'язаного зі здійсненням судами своїх основних повноважень.